

«دو قرن با قانون از» مشروط تا امروز»

www.ketab.ir
روزنامه‌های ایران

حقوقی، کیفری، ثبتی و اداری
تنقیح شده (بروزرسانی شده) با آخرین تحولات تقنینی
(بروزرسانی قوانین و آیین‌نامه‌های مرتبط با قوانین موضوعه)
به انضمام چکیده تمام آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور از آغاز تا کنون
و به انضمام جداول متعدد و کاربردی

علیرسولر

عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام / Iran, Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	:	هندیوک قوانین خاص - علی رسولی
مشخصات نشر	:	تهران: کتاب آوا. ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	:	۱۹۳۲ ص
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۷۳۳-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
وضعیت ویراست	:	ویراست ۵
موضوع	:	قانون مدنی -- ایران
	:	Civil law -- Iran
شناسه افزوده	:	رسولی، علی، ۱۳۶۹ - گردآورنده
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۰۹۶۳۷۴

مبذوک قوانین خاص

انتشارات کتاب آوا

گردآورنده	:	علی رسولی
انتشارات	:	کتاب آوا
تیراژ	:	۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ	:	چاپ ششم - ویراست پنجم - ۱۴۰۲
قیمت	:	۷۵۰,۰۰۰ تومان
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۷۳۳-۰

نشانی دفتر مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، خ ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه دوم
شماره تماس: ۶۶۴۶۷۱۵۰

www.avabook.com

فروشگاه اینترنتی:

نشانی مرکز پخش

تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - تقاطع ژاندارمری پلاک ۷۱/۱

شماره های تماس: ۶۶۴۶۷۴۴۵ - ۶۶۹۷۴۱۳۰ - ۶۶۴۰۷۹۹۳ - ۶۶۴۱۶۰۰۴ - ۶۶۴۱۶۰۰۷ - ۶۶۴۱۶۰۰۷

نشانی فروشگاه: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد، جنب دادگستری
شماره تماس: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونیکی، یا چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی دی، افست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجاری، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

گفتار

از سوز محبت چه خبر، اهل هوس را؟
این آتش عشق است، نسوزد همه کس را!!»^۱

❖ الف. آغازین کلام

۱. نقدی بر روند انتشار قوانین در ایران؛

هنوز برخی بر این باور هستند که قوانین برای از بین بردن و شکسته شدن تعصب شده‌اند، «!» یعنی در مقابل «قانون»، نافرمانی مدنی را به صورت مطلق جایز و آن را به نوعی تجویز می‌کنند، (= شاید این گروه طرفدار مطلق آزادی اراده در انسان و شهروندان هستند، چنانکه مقنن به عنوان نماینده او حق تحدید آزادی وی را ندارد) هیچگاه در صدد نقد چنین دیدگاهی نبودم و می‌خواهم با صدای رسا و شفاف بگویم، «انسان، بنده قانون نیست»، و در یک قرارداد اجتماعی متمدنی، تنظیم‌کنندگان نظم اجتماعی، حق ندارند، برخلاف انصاف و عدالت، الزامی به شهروندان تحمیل نمایند، ولی اگر قانون دارای اخلاق درونی، و مطابق با عدالت اجتماعی، و عنصر پاسداری و حمایت از حق طبیعی باشد، «قابل سجده» است، و در این صورت خاص، نمی‌توان قانون را مورد بی‌اعتنایی مطلق قرار داد و نظر شخصی گروهی را بر قانون مرجح تلقی نمود، در غیر این صورت این سؤال مهم پیش می‌آید، «حمایت از قانون و پیروی از آن تا چه زمانی؟»

۲. سجده بر استقلال وکیل یا سجده بر قانون «؟»

«سجده در برابر قانون» از جانب شهروندان، قرینه دیگری دارد که حاکمیت باید به آن احترام بگذارد و آن «سجده در برابر استقلال وکیل» است، بدون چنین تعاملی میان قدرت و ملت، حق دفاع شهروندان در برابر قانون، نقض و نافرمانی مدنی تبدیل به یک برون داد اجتماعی می شود. شهروندان در برابر حاکمیت قدرتمند، باید قدرت دفاعی قابل اعتماد و مستقلی داشته باشند، تا بین حاکمیت و ملت، موازنه ایجاد گردد. بدون تضمین چنین امری، به صراحت هر چه تمام باید گفت؛ «حاکمیت حق محاکمه ندارد»، همچنانکه به نظر می رسد، تبصره ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری برخلاف اصل مذکور و اصل تساوی سلاح ها بوده و قابل نقد است. «لازم به ذکر است که «سجده بر استقلال» عنوان کتابی از اینجانب است که در خصوص استقلال وکیل بوده و در حال آماده سازی برای انتشار می باشد.»

۳. تبعیض و بی عدالتی برادران قانونند.^۱

قانون از دیرباز ابزار نظم بوده است نه انصاف و نه عدالت، همچنانکه وظیفه قاضی فصل خصومت است «ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی» و در نهایت قانون، توافقی است بین ثروتمندان با حاکمان همان جامعه «۱»، پس به ناچار باید گفت، تبعیض و بی عدالتی، برادران قانونند، نه اینکه خود قانون باشند. چنانکه می بینیم در قانونی، منع شکنجه مطلقاً و منع تبعیض امری پذیرفته شده باشد، «اصل ۳۸ و بند ۱۱» «قانون اساسی» اما در قوانین دیگر تبعیض سرلوحه مقنن در تصویب قوانین باشد، و از آن به تبعیض بیگانه می یاد نماید. «نظر آریا برلین، فیلسوف سیاسی، ۶ ژوئن ۱۹۰۹ - ۵ نوامبر ۱۹۹۷» حال آنکه تبعیض اگر در صدد عدالت اجتماعی باشد باز هم تبعیض است و باز هم برادر قانون «۲» و از خانواده حاکمیت است.

۴. ماده ۲ قانون مدنی تلاشی در جهت اجرای نظم یا عدالت «؟»

طرفداران صرف مکتب عدالت خواهی، همانها که از آنها به پیروان یوتوپانیسم^۲ یاد می شود، از قانون بی قابل تغییر ساخته اند، که گویی همانند بت تراشان ماهر، می توانند بی عدالتی آن را درمان کنند، این اشخاص و این سربازان گمنام عدالت، گویی پتکی دارند که می توانند قانون را تعدیل نمایند «۱» چنین پتکی را بشر در عالم اعتبار خلق و در ذهن عدالتجوی خود پرورش و آن را تئوریزه می کند، اما قاضی، یعنی قدرت حاکمیت در اجرای قانون، الزامی به پیروی از آن نظرات

۱. برای مطالعه یک نمونه از تبعیض و بی عدالتی تقنینی، رک: رسولی، علی، تبعیض و بی عدالتی برادران قانونند (نقد ماده ۲۳۰ قانون مدنی)، نشریه حامی عدالت، سال اول، شماره ۳۳، صفحه ۱۵ به بعد.

برخی در خصوص قانون معتقدند، حقوق دارای صورت و ماده است، ماده حقوق همان عقل، عدل و مصالح انسانی است، که از ترکیب این سه، علی الدوام قوانین بوجود می آید. رک جعفری لنگرودی، محمد جعفر، حقوق اموال، ۱۳۹۶، نشر گنج دانش، ص ۳

ندارد، مگر آنکه بگوییم، «قاضی منتخب مردم باشد» در این حالت است که از بی‌عدالتی قانون کمی کاسته می‌شود و اثر پُنگ عدالت بر جسم قانون مؤثر می‌افتد و قانون در برابر همگان به عنوان موجودی خشن که قابل انعطاف است، قابلیت استناد پیدا می‌کند. همچنانکه ماده ۲ قانون مدنی در صدد ایجاد اصلی برای نظم اجتماعی است، شاید اجرای چنین نظمی موجب بی‌عدالتی برای شخصی و در عین حال موجب احیای حقّی برای طرف دیگر باشد، و ما ناچار، نام آن را نظم اجتماعی گذاریم نه قانون به مثابه عدالت.

۵. دو قرن با قانون «از مشروطه تا امروز»:

عنوان کتاب را دو قرن با قانون «از مشروطه تا امروز» نام نهادیم تا خوانندگان را با قوانین بعد از مشروطه که امروزه قابلیت اجرایی دارند بهتر آشنا کنیم، این کتاب بر اساس اهمیت قوانین فرعی از مشروطه تا کنون، ارائه شده است، تا نگاهی تاریخی به گذر تصویب قوانین در ایران نیز داشته باشد، در این کتاب حتی الامکان از ارائه قوانین فرعی منسوخ که می‌توانست اثر مطالعاتی تاریخی داشته باشد، به دلیلی جلوگیری از حجیم شدن این اثر، پرهیز شده است.

۶. چرا تقدیم به بی‌گناهان «؟»

صاحبان قدرت بعد از احیای مشروطه با «قانون» مجازات می‌کنند، تا حاکمیت قانون را پاس بدارند، اصولاً قانون ابزار مجازات مردم است، حال آنکه می‌گویند، حقوق هنر مجازات نکرده‌است. شاید جدالی است بین عدالت و قانون، و با حقوق‌دان با قانون.

در این بازار آشفته، که باز گفتند، دادگستری مرجع حلّ اختلاف است، و امید است اینگونه بوده و بماند! «تضییع حق بی‌گناهان را نباید فراموش کرد، اگر بی‌گناهان مورد تعرض قرار بگیرند، تلخ‌ترین قسمت تراژدی دروغین قرارداد اجتماعی به وقوع پیوسته است، می‌خواهم به بی‌گناهان تقدیم کنم خواه التیامی به قلبشان باشد خواه آتشی بر آتش دلشان!»، تا هر روز و یک‌صد تکرار کنیم، دادگستری مرجع تضییع حق بود یا احقاق آن «؟».

شاید،

بیکنایه کم‌کنایه نیست «دیوان عشق»!^۱

و شاید،

بیکنایه کم‌کنایه نیست «دیوان عفو»!^۲

۷. حاکمیت قانون در ایران

در این نوشتار در صدد بحث کلی و مفصل حاکمیت قانون در ایران نیستیم، اما آنچه حائز اهمیت است اینکه، میرزا ملکّم خان ملقب به ناظم الدوله (زاده ۱۲۱۲ خورشیدی قصبه جلفای اصفهان -

۱. مصرع اول از بیت چهارم غزل شماره ۲۷۰۷ دیوان صائب تبریزی.

۲. مصرع اول از بیت ششم غزل شماره ۱۰۰۵ دیوان صائب تبریزی.

در گذشته ۱۲۸۷ خورشیدی در شهر رم) که بعد از قرارداد لاتاری و فضااحت به بار آمده در خصوص اخذ چهل هزار لیبره انگلیسی و عدم انتقال آن به خزانه دولت ایران و سپس الغای قرارداد لاتاری توسط ناصرالدین شاه به دلیل اعتراض روحانیون به غیرشرعی بودن آن از چشم شاه افتاده بود، در نتیجه برای بازسازی شخصیت سیاسی و فرهنگی خود، به فکر تأسیس روزنامه قانون افتاده و به ترویج روشنگری در ایران پرداخت، وی در شماره اول روزنامه قانون (چاپ لندن) در خصوص حاکمیت قانون می‌نویسد: «ایران مملو است از نعمات خداداد. چیزی که همه این نعمات را باطل گذاشته بودن قانون است. هیچکس در ایران ما هیچ چیز نیست زیرا که قانون نیست. حاکم تعیین می‌کنیم بدون قانون. سرتیپ معزول می‌کنیم بدون قانون. حقوق دولت را می‌فروشیم بدون قانون، بندگان خدا را حبس می‌کنیم بدون قانون، خزانه می‌بخشیم بدون قانون. شکم پاره می‌کنیم بدون قانون. در هند در پاریس در تفلیس در مصر در اسلامبول حتی در میان ترکمن، هر کس می‌داند که حقوق و وظایف او چیست. در ایران احدی نیست که بداند تقصیر چیست و خدمت کدام؟ فلان مجتهد را به چه قانون اخراج کردند، موجب فلان سرتیپ را به چه قانون قطع نمودند، فلان وزیر به کدام قانون مغضوب شد. فلان سفیه به چه قانون خلعت پوشید. هیچ امیر و هیچ شاهزاده‌ای نیست که از شرط زندگی خود به قدر غلامان سفرای خارجه اطمینان داشته باشد. حتی برادران و پسرهای پادشاه نمی‌دانند فردا صبح به عراق عرب منفی خواهند شد یا به ملک روسیه منتقل گردند...»^۱

❖ ب. توضیحی مختصر در خصوص انتخاب اصل کتاب:

باید توجه داشت که قوانین «فرعی» اهمیت ویژه‌ای در حقوق خصوصی و کیفری ما داشته و اهمیت چنین قوانینی بر هیچ کس پوشیده نیست، با این حال بنابر اهمیت چنین قوانینی، لازم و ضروری است که این قوانین در یک مجموعه کامل و جامع و «حتی الامکان بدون غلط املایی، تایپی و علمی گرد هم آورده شود تا عموم حقوقدانان را بی‌نیاز از مراجعه به دیگر مجموعه‌ها نماید، باید توجه داشت که این کتاب، حاصل بررسی‌های دقیق و طاقت فرسایی است که در جهت تلاشی برای ارائه یک مجموعه منظم، دقیق و حتی الامکان بدون غلط املایی و علمی ارائه گردید، تا بلکه بتواند ابزاری مناسب برای تحقیقات حقوقی و استفاده‌ی و کلا و قضات و دانشجویان برای آزمون‌های مختلف حقوقی باشد، در طراحی و تدوین این کتاب تمام تلاشمان بر این امر استوار است که این مجموعه در هر بار تجدید چاپ، با اصلاحات و ویراستی دقیق، و بدون هرگونه غلط تایپی و علمی ارائه شود، باید توجه داشت که وجود قانونی دقیق، ابزار هر حقوقدانی است و تا به امروز اساتید معظم این رشته، اثری در این خصوص ارائه ننموده‌اند، شاید مشقت این کار مانعی برای ورود آنها به وادی تنقیح قوانین داخلی و ترجمه قوانین خارجی بوده است در نتیجه اثر حاضر با شیوه‌ای خاص طراحی و تدوین گردیده است، از ویژگی‌های این اثر

۱. شماره اول روزنامه قانون، مصادف با رجب سال ۱۳۰۷، چاپ لندن، صص ۱-۲

می‌توان به جامعیت، بدون غلط بودن آن «حتی‌الامکان»، تطبیق قوانین با آخرین قوانین و مقررات و نتیجتاً «تنقیح»، بودن آن اشاره کرد، اما باید خاطر نشان نمود که هر اثری بی شک خالی از عیب و خطا نبوده، در نتیجه خوانندگان گرامی نظرات خود در خصوص ضرورت لحاظ اصلاحات برای کتاب حاضر را به آدرس اینترنتی اینجانب ارسال نمایید، قطعاً ارائه نظرات ارزشمند شما خوانندگان گرامی، همانند چراغی پر نور در مسیر پر التهاب و تاریک تنقیح قوانین، خودنمایی خواهد کرد.

❖ پ. ویژگی‌های کتاب حاضر:

این مجموعه دارای چند ویژگی خاص است که بیان آنها در این بخش ضروری است:

۱. حتی‌الامکان بدون غلط بودن این مجموعه

از چند سال پیش به صورت جدی و دقیق در صدد ارائه مجموعه‌ای بدون نقص از لحاظ «علمی و تایی» بودیم که به این امر در چندین مجموعه قوانین چاپ شده در حوزه‌های مختلفی از قبیل (حقوق مدنی، حقوق کیفری و دیگر قوانین فرعی) دست یافتیم و در آینده اکثر قوانین در نیاز را به صورت دقیق و بدون غلط ارائه خواهیم کرد.

۲. مجموعه‌ای مستحکم و کامل از هر حقوق‌دان

هندبوک قوانین خاص «فرعی» و «اصلی» مجموعه‌ای است که برای اولین بار در سال ۱۳۹۵ چاپ و منتشر شد، و قبل از آن چنین مجموعه‌ای به چاپ نرسیده بود، از همان ابتدا و آغازین مراحل چاپ کتاب، به فکر ویرایش و اصلاح و تکمیل کتاب بودیم به نحوی که در هر بار چاپ به شیوه معمول آثار غربی در حوزه قوانین و مقررات روزآمد شده و آخرین اراده مقنن در قوانین موضوعه به کتاب حاضر الحاق گردیده و یا اصلاح شده است.

۳. ارائه جداول متعدد کاربردی

در این مجموعه برای اولین بار جداول متعدد کاربردی در حوزه قوانین و مقررات ارائه شده است، برای مثال آرای وحدت رویه نیز به دلیل اهمیت آنها در حقوق کنونی به این مجموعه اضافه شده است، تا بلکه خوانندگان را از مراجعه به آثار دیگری نیاز نباشد.^۲

۴. تنقیح و بروزرسانی با نظریات اساتید برجسته

تنقیح و گردآوری قوانین علی‌رغم سختی و مشکلاتی که دارد، در قوانین قدیمی و سابق با اختلاف نظرات حقوقدانان نیز همراه است، در این مجموعه سعی شده است، نظر غالب حقوقدانان در نسخ و یا بی‌اعتباری قوانین لحاظ گردد.

1 alirasoolizakarya@gmail.com

۲. برای مشاهده و مطالعه کامل آرای وحدت رویه مراجعه کنید به، رسولی، علی، آرای وحدت رویه در نظم حقوقی کنونی، انتشارات کتاب آوا، چاپ سوم، ۱۴۰۱

۵. غلط‌های تایپی و علمی

برخی منابع و آثاری که به چاپ رسیده است، همانند هر اثر مکتوب دیگری دارای اشکالاتی در تایپ و یا بروزرسانی قوانین بوده‌اند، باید متذکر شد که منابع چاپی توسط برخی نهادهای رسمی نیز دارای اشکالات متعددی است و تمام تلاش سایرین و اینجانب در ارائه مجموعه‌ای بدون نقص است، حال آنکه ممکن است در این مسیر ایراداتی نیز وارد گردد. برای مثال در برخی مجموعه‌ها، «واژه و یا واژگانی» از یک قانون خاص «فرعی» حذف شده، و یا از قلم افتاده است، و یا اینکه در برخی مجموعه‌های چاپی، برخی حروف جابجا بوده و یا اینکه در برخی از این مجموعه‌ها، گردآورنده از باب نظر شخصی ماده قانونی را از متن قانون به اعتقاد نسخ، «منسوخ» اعلام نموده است. «!» حتی در برخی آثار چاپی، شماره مواد جابجا شده است، و یا اینکه تمام مواد یک قانون، در آن مجموعه ذکر نشده است. در برخی دیگر از آثار موجود، آیین نامه‌های قدیمی همچنان در چاپ جدید ارائه شده و آیین نامه اصلاحی بروزرسانی نگردیده است، از این مشکلات بسیار فراوان است و سعی این مجموعه بر اصلاح تمام این انتقادات و اشکالات است. و یا اینکه در برخی کتاب‌های چاپی، هنوز اصلاحات بنیادین «قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳» لحاظ نشده است، هر چند در بسیاری از مجموعه‌های چاپی دیگر اصلاحات ناشی از تصویب نامه هیأت وزیران در خصوص میزان مبالغ مجازات نقدی جرایم و تخلفات در قوانین و مقررات مختلف، به استناد ماده ۲۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بروزرسانی شده و تعدیل قانونی صورت گرفته، هنوز اعمال نشده است.

ایم و ایم شمس‌آری
مرخان قاف داند، آیین پادشاهی

علی رسولی

تهران، زمستان ۱۴۰۱